

Baykunosova Gulmira Yuldibayevna,
Toshkent davlat pedagogika universiteti doktoranti,
Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
g.n.baykunosova@gmail.com

IJTIMOY TARMOQ FOYDALANUVCHILARI ORASIDA HASAD HISSI NAMOYON BO'LISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI

Annotatsiya. Maqolada shaxsda hasad hissi namoyon bo'lishi va ijtimoiy tarmoq foydalanuvchilarida hasadning rivojlanish omillari haqida ilmiy mulohaza va takliflar bayon etilgan.

Tayanch so'zlar: hasad, havas, emotsional reaksiyalar, dushmanlik, motivatsiya, ijtimoiylashish, oila, narsissizm.

Аннотация. В статье представлены научные замечания и предложения о проявление зависти у человека и факторы развития зависти у пользователей социальных сетей.

Ключевые слова: черная зависть, белая зависть, эмоциональные реакции, враждебность, мотивация, социализация, семья, нарциссизм.

Annotation. The article presents scientific comments and proposals on the manifestation of envy in a person and factors in the development of envy among users of social networks.

Keywords: black envy, white envy, emotional reactions, hostility, motivation, socialization, family, narcissism.

Kirish. Bugungi kunda deyarli har bir inson ijtimoiy tarmoqda o'z sahifasiga ega. Hatto yarim asrdan ko'proq vaqt oldin tug'ilgan odamlar ham, yosh avlod bilan birga, qarindoshlari, do'stlari va mashhur bloggerlarning hayotini kuzatib boradilar.

Hasadgo'y odam o'z fikrini g'azab va salbiy impuls bilan cheklaydi. Bunday odam o'z yutuqlarini qadrlamaydi va doimo o'zini boshqalar bilan taqqoslaydi. Bu o'z hayotidan norozilikni va boshqa odamning o'rnida bo'lish istagini keltirib chiqaradi.

Psixologiya fanida hasadning ta'rifi ko'p, ammo ommaviy tushunchadagi hasadgo'y haqidagi ta'rif ma'nosini ochib beradi. Hasadgo'y kimgadir nasib etmagan baxtga, omadga, davlatga, qobiliyat

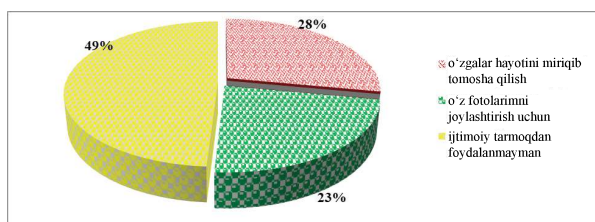
yoki hayotga erisholmay, alamidan ichi kuygan kimsadir.

Hasad shaxsga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Hasadgo'yda xavotirlilik, sirlilik, to'liqsizlik kompleksidan iztirobga tushish, norozilik kabi xususiyatlar namoyon bo'ladi. Bunda har ikki tomon – hasad qilayotgan va hasad qilinayotgan shaxs ham jabr ko'radi. Subyekt ijtimoiy hayotidagi hasad muammosiga e'tiborimizni qaratar ekanmiz, hasad nafaqat o'zganing hayotini, balki o'zining hayotini ham buzadi. Sababi hasadgo'y shaxslilik darajasida ma'lum destruksiyalarni boshdan kechirib, unga o'z-o'zini rivojlantirishda real yutuqlarga erishishda xalaqit beradi.

Hozirgi globallashtan texnika taraqqiyoti insonlarning hasadi kuchayishiga sabab bo'lmoqda.

Ijtimoiy tarmoq inson hayotining ajralmas bir bo'lagi bo'lib qolmoqda. Inson hayot tarzi, qiziqishi, o'y-xayollari, hattoki orzu-maqsdlarini ham ijtimoiy tarmoq orqali bilib olish imkoniyati bo'lmoqda. Aniqroq aytadigan bo'lsak, ijtimoiy tarmoqda joylashtirilayotgan fotosuratlar orqali shaxs hayoti haqida ma'lumotlar ommaga tez yoyilmoqda. Ma'lum bo'lishicha, dunyoning yirik ijtimoiy tarmog'i "Facebook" insonlarni o'ziga achinish, o'zgalar bilan nafratlanish orqali baxtsiz qilib qo'ymoqda. Bu haqida "Los Angeles Times" bayonot beradi. Ularning qayd etishicha, Gumboldt nomli Berlin universitetida olib borilgan tadqiqot natijasi "Insoniyat baxtiga "Facebook"dagi hasad xavf tug'diradimi?" deb nomlanadi. Bu tadqiqotda ma'lum bo'lishicha, sinaluvchilar 24 va undan yuqori yoshli respondentlar bo'lib, ularning 56,3 foizi ijtimoiy tarmoqda do'stining fotosuratlarini tomosha qilish chog'ida, (14,1%) tanishining ijtimoiy faol ekanligiga hasad hissini tuyushini tan olgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, insonlar "Facebook" ijtimoiy tarmog'i stress chaqiruvchi omil ekanini tan olishgan.

Asosiy qism. Biz tadqiqotimizda mamlakatimizda "ijtimoiy tarmoq effekti" fenomenini tadqiq etishni maqsad qildik. Biz respondentlarda "Ijtimoiy tarmoq va hasad" nomli so'rovnoma o'tkazdik. Bu so'rovnoma mualliflik so'rovnomasi bo'lib, biz u orqali "Nima uchun ijtimoiy tarmoqqa murojaat etasiz?" degan savol bilan respondentlarga murojaat etdik. Olingan natijalarni quyida aks ettiramiz:

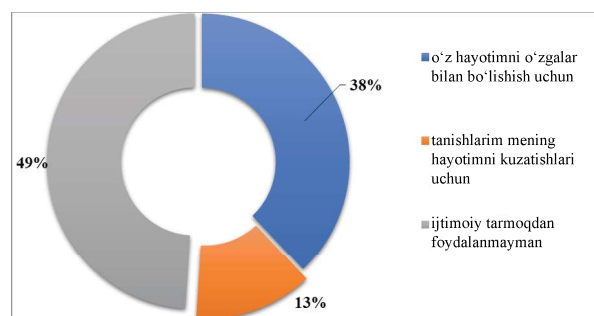

1-rasm. Respondentlarning ijtimoiy tarmoqqa murojaat qilish sabablari

Yuqoridagi rasmda ko'rinib turganidek, 28% respondent "o'zgalar hayotini miriqib tomosha qilish uchun", 23% respondent "shaxsiy fotosuratlarimni joylashtirish uchun", 49% respondent esa "ijtimoiy tarmoqdan foydalanmasligini" bildirgan. Demak, biz o'tkazgan so'rovnomaga ko'ra, yoshlarning aksariyati ijtimoiy tarmoqdan foydalanmasligi,

foydalanadiganlari esa o'zgalarning hayotini tomosha qilishi, havas yoki hasad hissini tuyishini yoki o'z hayotini boshqalarga ko'z-ko'z qilish bilan "butun olamga jar solish"ni xohlashini ma'lum qilgan.

So'rovnomadagi navbatdagi fikr "Ijtimoiy tarmoq sizni nimasi bilan o'ziga jalb qilgan?" degan savolga olingan javoblarni quyidagi rasmda keltiramiz.

2-rasm. Respondentlarni qaysi ijtimoiy tarmoq o'ziga jalb qilishi

Yuqoridagi rasmda 38% respondent "o'z hayotimni o'zgalar bilan bo'lishish uchun", 13% respondent esa "tanishlarim mening hayotimni kuzatib borishi uchun", deb javob bergan. Bundan ko'rinib turibdiki, respondentlar ochiqdan-ochiq hasad hissini tan olmasalar ham, o'z hayotini ko'z-ko'z qilish, maqtanish omili ustunroq ekanligi ularda qisman ana shu hisning mavjud ekanligini isbotlaydi.

So'rovnomada "Tanishingizni fotosuratlarida o'zining ideal, faol, hayot tarzini, sayohatlari aks etgani tasvirlangan bo'lsa, o'zingizni qanday his etasiz?" degan savolga quyidagicha javoblar olindi.

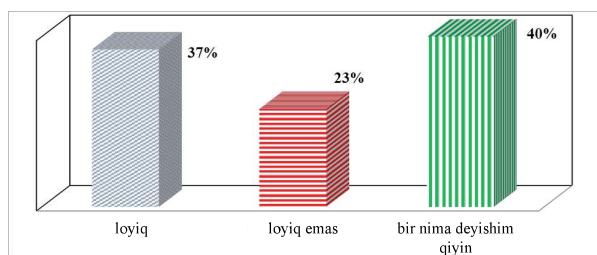
1-jadval

Respondentlarning ijtimoiy tarmoqlarga rasmlarga munosabati

№	"Tanishingizni o'zining ideal va faol hayot tarzi, sayohatlari aks etgan fotosuratlarini o'z sahifasiga joylashtirgan bo'lsa, siz o'zingizni qanday his etasiz?"	%
1	Havas qilaman	54%
2	Befarq bo'laman	33 %
3	Hasad qilaman	13%

Yuqoridagi savolga 54% respondent “havas qilaman”, 32% respondent “befarq bo‘laman”, faqatgina 3% respondent “hasad qilaman” deb javob bergan. Befarq bo‘lish ham do‘stining ustunligini tan olmaslik hisoblanadi. Demak, bu javobni hasad hissining ko‘rsatkichi deya olamiz.

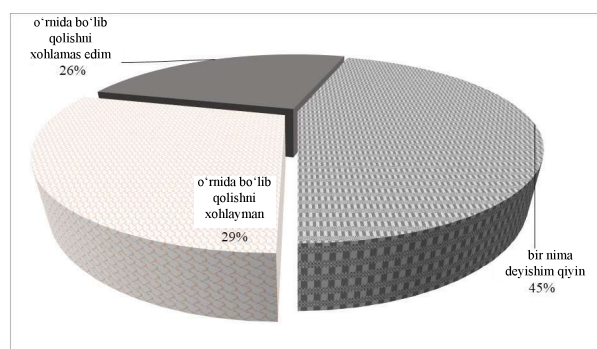
Bunga qo‘shimcha ravishda yanada qiziq ma’lumotni quyida keltirilgan savol-javoblar orqali oldik. Ya’ni so‘rovnomadagi “Do‘stingiz shunday hayotga loyiqmi?” degan savolga berilgan javoblar haqida aniqroq tasavvur hosil qilish uchun quyidagi rasmni hosil qildik.

3-rasm. Respondentlarning tanish insonlari hayotiga havas va hasad qilishi ko‘rsatkichlari

Yuqoridagi rasmda 37% respondent “ha, loyiq”, 23 foizi “yo‘q, loyiq emas”, 40 foizi esa “bir nima deyishim qiyin”, deya javob bergan. “Ha, loyiq” javobini bergan respondentlar tanishlariga havas qilishgan, “yo‘q, loyiq emas” javobini belgilaganlar esa beixtiyor hasad hissini tuyushgan.

So‘rovnomada “Siz uning o‘rnida bo‘lib qolishni istagan bo‘larmidingiz?” degan savolga respondentlardan quyidagicha javoblar olindi:

4-rasm. Respondentlarning do‘stining hayotiga nisbatan munosabati

29 foiz respondent “ha”, 26 foizi “yo‘q”, 45 foizi esa “bir nima deyishim qiyin” deb javob bergan. Ko‘rinib turibdiki, respondentlar orasida javob berishdagi ikkilanish hasad hissini tan olishdan

qo‘rqish, uyalish, jamiyat tomonidan tanqid qilishdan xavfsirash omilining kuchli ekanidan dalolat beradi. Bizning tadqiqotimiz xorij olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotga unchalik mos kelmasa-da, etnik-mental xususiyatlar ochib berilgan. Jamiyatimizda shaxsdagi hasadgo‘ylik salbiy illat sifatida qaralishi uni tan olmaslikning asosiy sabablari hisoblanadi. Lekin javoblardagi ikkilanishlar respondentlar orasida hasad hissining qisman mavjud ekanligi, lekin tan olishdan qo‘rqishini anglatadi. So‘rovnoma natijalarining bunday chiqishiga, balki, yosh xususiyati ham sabab bo‘lgandir. Chunki xorijda olib borilgan mana shunday ko‘rinishdagi tadqiqotdagi respondentlar soni 24 va undan katta yoshlilarda, bizda esa bu o‘spirinlar orasida kuzatilganiga sabab bo‘lishi mumkin. O‘spirinlarga xos yosh xususiyatlari hali hasad hissining mavjud ekanligini tan olmaslikka, ulardagi g‘urur yoki hayotlari oldinda, ularni ko‘p narsalar kutayotganiga ishonch sabab bo‘ladi. Tadqiqot davomida hasad hissining yosh xususiyatlarini o‘rganganimizda, ana shu holatga ham guvoh bo‘ldik. Ya’ni yosh ulg‘aygani sari shaxsda hasad hissi ortib boraveradi. Bunga ularning yosh o‘tishi bilan o‘zlarini boshqalarga nisbatan kuchsiz ekanligini tan olishi bilan bog‘liq holat, deb ayta olamiz.

Xulosa. Hasad insoniyat paydo bo‘lgan davrlardan, to hozirgi kungacha mavjud bo‘lgan illat hisoblanadi. Hasad hissini umrida bir marotaba his qilmagan inson bo‘lmasa kerak. Shuning sababli ham olimlar bu muammoni o‘rganishga doim qiziqish bildirgan. Biz tadqiqot yordamida hasadgo‘ylik xususiyatining milliy muhitda shakllanishini kuzatdik. Haqiqatan ham, xorij olimlarining tadqiqotlaridan farq qiluvchi natijalarni qo‘lga kiritdik. Tadqiqot davomida respondentlarimizda hasad-dushmanlik va hasad-ma’yuslik turi ko‘proq rivojlanganligini aniqladik. Bu mental xususiyatga, tarbiyaga bog‘liq degan xulosaga keldik.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ильин Е.П. Психология зависти, враждебности и тщеславия. Серия «Мастера психологии». – Санкт-Петербург: Питер, 2014. – 208 с.
2. Шамяионов Р.М. Психология субъективного благополучия // Вопросы социальной психологии личности. – Саратов: Саратовский гос.ун-т, 2003. – № 4. – С. 27-41.
3. Baumei A., Berant E. The role of attachment styles in malicious envy // Journal of Research in Personality. 2015. #55. pp. 1–9.
4. Cooper D. Equally and Envy // Journal of Philosophy of Education. 1982. v. 16. pp. 34-42.
5. Crusius J., Lange J. What Catches the Envious Eye? Attentional Biases Within Malicious and Benign Envy // Journal of Experimental Social Psychology. 2014. – №55. pp. 1-11.